

УДК 338.431-021.387:332.122
JEL Classification: Q15

*Лазарєва О.В.,
д-р екон. наук, доц., доц. кафедри
управління земельними ресурсами,
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили*

ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. В умовах докорінних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі сталий розвиток сільських територій потребує забезпечення підвищення добробуту селян й вирішення проблем, пов'язаних з поліпшенням екологічного стану земельних ресурсів. Виконання цих вимог дозволить Україні наблизитися до Європейського співтовариства. Особливо важливими є питання, що стосуються оптимізації розвитку сільських територій, обґрунтування системи еколого-економічних та організаційних заходів відтворення природно-ресурсного потенціалу. Існує необхідність налагодження партнерських стосунків, що мають ґрунтуватися на взаємній довірі, між владою, бізнесом та громадянським суспільством на селі. Вагомим є усвідомлення ефективного використання природно-ресурсного потенціалу в екологічному, економічному та соціальних аспектах. Крім того, доцільним є зосередження уваги на питаннях, що стосуються збереження, раціонального використання та відтворення земельних та інших ресурсів як базису сталого розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оцінки сталого розвитку сільських територій присвячено роботи таких науковців, як: О. І. Котикова [1], Є. В. Хлобистов, Б. А. Карпінський [2], В. М. Трегобчук, Є. О. Бойко [3] та багатьох інших. Вченими розкрито теоретичні аспекти сталого розвитку, опрацьовано питання вивчення сталого розвитку в умовах глобалізації, проведено дослідження індикації економічного стану сталості розвитку сільськогосподарського

землекористування. Науковцями представлено механізм виміру сталості сільськогосподарського розвитку шляхом вивчення динаміки виробництва та продуктивності факторів, що на неї впливають [4], шляхом вимірювання врожайності [5].

Сьогодні існує розроблена Організацією країн економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) загальна система оцінки політика сталого розвитку за допомогою 39 показників [6], основними з яких є: якість ґрунту та води, обсяги використання поживних речовин, рівень витрат на відновлення земельних ресурсів, захист ґрунтів, стан фінансових ресурсів та ін. В Україні до показників екологічної ефективності використання сільськогосподарських земель відносяться коефіцієнт екологічної стабільності території та коефіцієнт екологічного впливу угідь на навколишні землі [7, с. 141-142], показники рівня використання земель, структури землеволодіння [8]. Не зважаючи на значну теоретико-методологічну базу, залишаються недостатньо вирішеними питання економічної оцінки сталого розвитку сільських територій, необхідним є окреслення системи показників оцінки сталого розвитку сільських територій.

Постановка завдання. Метою статті є надання пропозицій для впровадження системи показників, що мають застосовуватися для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій, обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах конкуренції вагоме значення має економічна глобалізація, характерними ознаками якої на селі є:

- загострення конкуренції між суб'єктами господарювання на землі за джерела факторів виробництва (робоча сила, виробничі ресурси, сучасні технології для ведення агробізнесу);
- посилення зусиль для розміщення на території сільськогосподарських землекористувань найбільш рентабельних виробництв за новітніми технологіями.

Проте кризові обставини економічного сьогодення зумовлюють необхідність пошуку сценарію дієвого сталого розвитку сільськогосподарських територій. Сьогодні в нашій державі сучасний стан розвитку сільських територій залишається складним і недостатньо врегульованим. При цьому найбільш гострими проблемами є такі, як масовий рівень безробіття, відсутність системної державної політики щодо розвитку сільських територій, загострення низки соціально-економічних та екологічних проблем на селі, занедбаність соціальної інфраструктури.

Перехід до моделі сталого розвитку сільськогосподарського землекористування буде інноваційним за умови, якщо він пов'язаний з досягненнями науково-технічного прогресу, забезпечуючи загальну ефективність господарювання при впровадженні інновацій та збільшенні обсягів інвестицій.

В цих умовах для формування цілісної системи розвитку сільських територій, створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного їх розвитку, поліпшення якості життя населення, підвищення ефективності використання виробничих ресурсів та ін., необхідно активізувати процес децентралізації влади, перейти до ефективної моделі збалансованого використання земельно-ресурсного потенціалу.

У зв'язку з цим реальною передумовою досягнення якісних змін у країні є активізація зусиль суб'єктів господарювання на землі, орієнтована на отримання продукції високої якості при мінімальних на це витратах.

За таких умов економічна оцінка сталого розвитку сільськогосподарських територій має базуватись на основі таких взаємопов'язаних ознак, як: збалансованість, гармонійність, стабільність та конкурентоспроможність.

Для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій важливе значення має визначення економічної ефективності використання земель в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Економічна ефективність використання землі в Україні

Показники	Роки				2017 у % до	
	2014	2015	2016	2017	2014	2016
1	2	3	4	5	6	7
Загальна земельна площа, млн га	60,4	60,4	60,4	60,4	100,0	100,0
в т.ч. ріллі	32507,7	32551,5	32541,3	32544,3	100,1	100,1
сільськогосподарських угідь	41511,7	41507,9	42726,4	41489,3	99,9	97,1
Посівна площа під зерновими та зернобобовими культурами, тис га	14801	14739	14401	14624	98,8	101,5
Посівні площі всіх сільськогосподарських культур, тис га	27239	26902	27026	27585	101,3	102,1
Валова продукція сільського господарства всього, млн грн	315546	381227	558788	655569	207,7	117,3
Матеріальні затрати всього, млн грн	154313,5	208157,4	288499,3	242313,7	157,0	84,0

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Виручка від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн	104230,4	103519,3	273052,4	356159,6	341,7	130,4
Собівартість реалізованої продукції, млн грн	108700,9	153108,9	207870,2	404970,2	372,6	194,8
Прибуток, млн грн	214810,3	102849,1	900613,2	688588,5	323,6	76,5
Вироблено, тис т:						
- зерна;	63859	60126	66088	61917	97,0	93,7
- картоплі;	23693	20839	21750	22208	93,7	102,1
- коренеплодів;	15734	10331	14011	14882	94,6	106,2
- овочів;	9638	9214	16024	9286	96,3	58,0
- приросту ВРХ;	4720	2646	4648	2318	49,1	49,9
- молока;	20562	10615	20764	20562	100,0	99,1
- м'яса свиней;	743	760	748	736	99,1	98,4
- м'яса птиці;	1165	1144	1167	1185	101,7	101,5
Яйця, млн шт.	39174	33566	30200	31012	79,2	79,2
Вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь всього, тис. грн.						
- валової продукції;	760,1	918,4	1307,8	1580,1	207,9	120,8
- прибутку	51,7	247,8	210,8	165,9	320,9	78,7
Вироблена на 100 га сільськогосподарських угідь всього, ц:						
молока;	63,2	25,7	48,6	48,5	76,7	99,7
приросту ВРХ;	11,37	8,13	10,8	5,8	51,0	53,7
Вироблено на 100 га ріплі, ц всього:						
- приросту живої маси свиней;	22,8	23,3	22,9	22,6	99,1	98,7
- зерна;	196,4	153,9	203,1	190,3	96,9	93,7
- картоплі;	72,9	64,0	66,8	68,2	93,6	102,1
- овочів;	29,6	28,3	49,2	28,5	95,6	57,9
Вироблено на 100 га посівів зернових культур:						
приросту живої маси птиці;	7,8	7,8	8,1	8,2	105,1	101,2
яйця, тис шт.	264,5	227,7	209,7	212,1	80,2	101,1
Рівень рентабельності, %	19,7	47,2	43,4	17,0	86,3	39,2

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [9]

Аналіз даних табл. 1 свідчить про те, що протягом 2014–2017 років посівна площа під сільськогосподарськими культурами майже не змінилась і становить 27585 тис га. Валова продукція в цілому за досліджуваний період зросла вдвічі – на 340023 млн грн або на 107,7%.

Слід відзначити, що визначальними пріоритетами політики суб'єктів господарювання на землі є розширення площі посівів зернових і зернобобових культур, водночас зі скороченням площі посівів овочів та коренеплодів.

Що стосується натуральних показників ефективності використання землі, які характеризують рівень використання певних видів сільськогосподарських угідь при виробництві окремих видів продукції рослинництва і тваринництва, то найбільші вони у 2016 році порівняно з 2017 та 2015 роками.

Збільшення собівартості реалізованої продукції за досліджуваний період майже вдвічі пояснюється загальною тенденцією щодо зростання цін на виробничі ресурси та послуги при зниженні випуску продукції.

Підвищення матеріальних затрат на продукцію в 1,5 рази свідчить про загальну тенденцію щодо подорожчання вартості паливно-мастильних матеріалів, добрив та ін. ресурсів, необхідних для виробництва і реалізації продукції.

Натомість на 30% збільшилась виручка від реалізованої продукції у 2017 році порівняно з 2016 роком, що пояснюється в цілому загальною тенденцією в країні щодо подорожчання сільськогосподарської продукції.

Проте, як бачимо з даних табл. 1, за досліджуваний період спостерігається спад загального обсягу виробництва тваринницької продукції за досліджуваний період, що зумовлене зменшенням поголів'я великої рогатої худоби, свиней і ін. Така ситуація пояснюється, перш за все, погіршенням кормової бази тваринництва в результаті досить низької питомої ваги кормових культур в загальній площі посіву сільськогосподарських культур, низькими закупівельними цінами на тваринницьку продукцію.

Варто зазначити, що економічна ефективність використання землі була оцінена без врахування затрат на підтримання якісних характеристик сільськогосподарських угідь, оскільки протягом останніх років вони майже не проводились.

Скорочення в цілому рівня рентабельності свідчить про загальну тенденцію до зростання затрат на виробництво продукції, що є наслідком росту цін на сировину та продукцію, пальне та інші мастильні матеріали.

Продовжуючи дослідження, зазначимо, що в землекористуванні пропонується оцінювати сталість розвитку за допомогою таких показників, як: родючість, еродованість, розораність ґрунтів, капітальні вкладення у заходи на охорону довкілля, площа порушених земель [10; 11]. Ми ж спробуємо провести оцінку використання сільськогосподарських угідь, розрахувавши наступні показники: коефіцієнт господарського використання землі (сільськогосподарська освоєність), коефіцієнт розорюваності території, коефіцієнт розорюваності сільськогосподарських угідь, коефіцієнт використання ріллі, питома вага культур, що вимагають інтенсивного обробітку (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка використання сільськогосподарських угідь в Україні

Показники	Роки			
	2010	2015	2016	2017
Загальна земельна площа, тис. га	60354,9	60354,9	60354,9	60354,9
Сільськогосподарські угіддя, тис. га	41509,7	41507,7	42726,4	41489,3
Площа ріллі, тис. га	32507,7	32551,5	32541,3	32544,3
Коефіцієнт господарського використання землі (сільськогосподарська освоєність)	0,687	0,688	0,708	0,687
Коефіцієнт розорюваності території	0,539	0,539	0,539	0,539
Коефіцієнт розорюваності сільськогосподарських угідь	0,783	0,784	0,762	0,784
Коефіцієнт використання ріллі	0,838	0,826	0,831	0,848
Питома вага культур, що вимагають інтенсивного обробітку	44,0	42,1	45,8	46,1

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [9]

Дані табл. 2 свідчать, що у 2017 році порівняно з 2010 роком площа сільськогосподарських угідь зменшилась на 20,4 тис га або на 99%; площа ж ріллі збільшилась на 36,6 тис га або на 0,1%, тобто майже не змінилась, враховуючи сталість земельного фонду в цілому.

Коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь за досліджуваний період не змінився.

Коефіцієнт використання ріллі, який представляє відношення площі посівів до площі ріллі, коливається від 0,848 до 0,838. Питома вага культур, що вимагають інтенсивного обробітку, за досліджуваний період зросла на 2,1%, що зумовлено недосконалістю структури посівних площ, яка значною мірою впливає на ефективність використання земельних ресурсів.

Комплексний аналіз сучасного рівня використання земельних ресурсів засвідчив, що показники економічної ефективності використання земельних ресурсів у великій мірі зумовлюються структурою земельних угідь. До того ж на ефективність використання земельних ресурсів впливає інтенсифікація виробництва, яка в сільському господарстві досягається завдяки підвищенню витрат на родючість ґрунту та за рахунок якісного поліпшення виробництва (табл. 3).

Так, сума основних виробничих фондів в цілому протягом досліджуваного періоду збільшились на 270387 тис грн або на 6,6%, поточні витрати на одиницю земельної площі збільшились на 2122,9 грн або на 57,1%.

Збільшення фондоозброєності в 2017 році порівняно з 2014 роком на 43,8 тис грн / особу пояснюється в цілому покращенням ступеня технічної оснащеності праці. Аналіз фондоозброєності показав, що в цілому спостерігається тенденція зростання цього показника, що свідчить про постійне підвищення озброєності сучасним технічним обладнанням.

Збільшення фондovіддачі на 19,9% свідчить проте, що в цілому підвищилась ефективність використання праці, адже у 2017 році порівняно з 2016 роком було виготовлено більше готової продукції на одиницю основних виробничих фондів на 19,9%, а порівняно з 2014 роком – збільшення відбулося на 97,4% або на 73,75 грн.

Таблиця 3

Визначення рівня інтенсифікації сталого розвитку

Показники	Роки				2017 у % до	
	2014	2015	2016	2017	2014	2016
Сума основних виробничих фондів, тис грн	4116245,3	3671929,2	4481323,7	4386632,3	106,6	97,9
Витрати всього, млн грн	154313,5	208157,4	288499,3	242313,7	157,0	84,0
Витрати на одиницю земельної площі, грн	3717,5	5014,9	9752,2	5840,4	157,1	59,9
Середньорічна чисельність працівників, осіб	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4	89,3	99,3
Посівні площі сільськогосподарських культур, тис га	27239	26902	27026	27585	10,2	102,1
Фондоозброєність	227,7	223,3	275,3	271,5	119,2	98,6
Фондозабезпеченість	9916,3	8846,4	10488,4	9318,8	93,9	88,8
Фондовіддача	75,7	91,84	124,69	149,45	197,4	119,9
Фондомісткість	13,0	9,93	8,03	6,69	51,5	83,3
Валова продукція всього, млрд грн	1586,9	1988,5	2385,4	2982,9	187,9	188,0
Валовий регіональний продукт, млн грн	1522657	1586915	1988544	2385367	156,7	156,7
Товарна продукція всього, млн грн	104230,4	103519,3	273052,4	356159,6	341,7	130,4

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики по великих і середніх підприємствах, які звітують за формою № 50-сг [12]

Зменшення фондомісткості на 6,31 грн свідчить про ефективне використання витрат, пов'язаних із споживанням основного капіталу.

В цілому, визначивши показники рівня інтенсифікації сталого розвитку, можна зробити висновок, що для забезпечення виробництва за рахунок підвищення його ефективності та більш повного використання внутрішньогосподарських резервів доцільним є застосування інноваційних технологій виробництва продукції та оновлення виробничих фондів завдяки залученню інвестицій.

Методологія сталого розвитку сільських територій на основі врахування показників ефективності використання землі та інтенсифікації дозволить застосовувати її для організації раціонального використання угідь, обґрунтування системи заходів щодо збереження природно-ресурсного потенціалу землі.

В цих умовах доцільно важливо забезпечити досягнення такої модернізації сталого сільськогосподарського землекористування, щоб вона була взаємопов'язана з концепцією місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. Необхідним є організація господарств з урахуванням їх оптимальних розмірів та вимог еколого безпечної організації території.

Сталий розвиток сільських територій має передбачати оптимізацію структури посівних площ і сівозмін з метою підвищення продуктивності та збереження і відтворення родючості ґрунтів. Доцільним є сприяння розвитку органічного виробництва, державна підтримка ведення виробництва в умовах розвитку сільських територій.

Крім того, необхідно підвищити відповідальність власників землі і землекористувачів, а також запровадити економічне стимулювання за раціональне використання, еколого-економічну оптимізацію землекористування.

Для сприяння сталості сільськогосподарського виробництва державні програми використання і охорони земель мають бути спрямовані на досягнення сталого розвитку у сільському господарстві, повинні передбачати заходи щодо апробації наукових досліджень, ведення обов'язкового моніторингу використання земельних та інших ресурсів.

В умовах ведення аграрного виробництва на селі задля збалансованого розвитку регіонів важливим є встановлення та підтримання екологобезпечного рівня антропогенного навантаження на природні ресурси, екологізація сільськогосподарського виробництва.

Відтак, основними заходами щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій є:

- проведення детального і всебічного аналізу існуючого стану використання сільських територій для того, щоб на основі комплексного аналізу використання земельних ресурсів спрогнозувати основні тенденції розвитку землекористування у майбутньому;

- передбачення ведення сільськогосподарського виробництва на засадах сталого розвитку, враховуючи особливості розвитку конкретної території;

- прогнозування стану використання земельно-ресурсного потенціалу на основі перспективних планів розвитку територій з економічним обґрунтуванням ефективності проектних рішень;

– припинення деградаційних процесів за рахунок відтворення природних ландшафтів та збільшення площ еколого-стабілізуючих угідь.

– впровадження інвестиційно-інноваційних процесів в рамках диверсифікації економічного розвитку природно-ресурсного потенціалу з орієнтуванням на внутрішні та зовнішні ринки.

Висновки з проведеного дослідження. В цілому, здійснивши економічну оцінку сталого розвитку сільських територій, можна зробити висновок, що потенційні можливості використання природно-ресурсного потенціалу для досягнення сталого розвитку використовуються не в повній мірі.

На нашу думку, основними показниками, що мають застосовуватися для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій та враховуватися при розробці планів розвитку сільських територій мають бути такі, як забезпеченість сільськогосподарськими угіддями в цілому, виробництво рослинницької і тваринницької продукції сільського в розрахунок на 100 гектар сільськогосподарських угідь, розорюваність сільськогосподарських угідь, питома вага інтенсивних культур у структурі посівів, рівень рентабельності, динаміка виручки та прибутку від реалізованої продукції, витрати на одиницю земельної площі, аналіз наявної матеріально-технічної бази розвитку сільських територій та пошук шляхів їх оновлення. Застосування зазначених показників дозволить виявити причинно-наслідкові зв'язки, що виникають при використанні земельно-ресурсного потенціалу, активізувати внутрішній потенціал сільських територій до його економічного зростання.

Запропоновані заходи щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій мають втілюватися в життя з урахуванням максимального забезпечення сталості сільських територій, що сприятиме активному розвитку продуктивних сил та виробничих відносин на селі.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на врахування пріоритетів розвитку перспективного сільськогосподарського землекористування в рамках селозберігаючої моделі.

Бібліографічний список

1. Котикова О.І. Економічні індикатори сільськогосподарського землекористування в системі моніторингу сталого розвитку України. *Агроевіт*. 2017. № 9. С. 3-11.
2. Карпінський Б.А. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель: монографія. Львів: Вид-во «Логос», 2005. 256 с.
3. Бойко Є.О. Передумови переходу України до концепції сталого розвитку. *Економічний простір*. 2014. № 77. С. 239-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_77_25 (дата звернення: 01.11.2018).
4. Lynam J.K., Herdt W.R. Sense and sustainability as an objective in international agricultural research. *Agricultural Economics*. 1989. № 3. P. 381-398.
5. Peri C., Dumanski J., Hamblin A.S., Young A. Land quality indicators. *World Bank Discussion Paper*. 2005. No. 315. World Bank, Washington D.C. 25 p. URL: <http://documents.worldbank.org/curated> (дата звернення: 22.11.2018).
6. OECD. Environmental indicators for agricultural. OECD Publication, Paris, 1997. 400 p.
7. Волков С.Н., Хлыстун В.Н., Улюкаев В.Х. Основы землевладения и землепользования. Москва: Колос, 1992, 144 с.
8. Другак В.М. Теоретичні і методичні основи економіки землекористування. Київ: ЦЗРУ, 2004. 150 с.
9. Україна у цифрах у 2017 році: статистичний збірник / За ред. Вернера І.Є. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант». 240 с.
10. Смержанюк Т.П. Сталий розвиток в умовах глобалізації та його складові. *Економічні інновації*. 2013. Вип. 53. С. 253-260.
11. Добряк Д.С., Тихонов А.Г., Гребенюк Н.В. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві. Київ: Урожай. 2004. 136 с.
12. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства по сільськогосподарських підприємствах: статистичний бюлетень. Форма № 50-сг. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2018).

References

1. Kotykova, O.I. and Bohoslavskaya, A.V. (2017), "Economic indicators of agricultural land-tenure are in the system of steady development of Ukraine", *Ahrosvit*, no. 9, pp. 3-11.
2. Karpinskyi, B.A. and Bozhko, S.M. (2005), *Stalyi rosvytok ekonomiky: uzahalnena model* [Sustainability development of economy: the generalized model], monograph, Vyd-vo «Lohos», Lviv, Ukraine, 256 p.
3. Boiko, Ye.O. (2014), "Pre-conditions of transition of Ukraine are to conception of steady development", *Ekonomichnyi prostir*, no. 77, pp. 239-249, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_77_25 (access date November 01, 2018).

4. Lynam, J.K. and Herdt, W.R. (1989), "Sense and sustainability as an objective in international agricultural research", *Agricultural Economics*, no. 3, pp. 381-398.
5. Peri, C., Dumanski, J., Hamblin, A.S. and Young, A. (2005), "Land quality indicators", *World Bank Discussion Paper*, no. 315, World Bank, Washington, USA. 25 p., available at: <http://documents.worldbank.org/curated> (access date November 22, 2018).
6. OECD (1997), *Environmental indicators for agriculture*. OECD Publication. Paris, 400 p.
7. Volkov, S.N., Khlystun, V.N. and Uliukaev, V.Kh. (1992), *Osnovy zemlevladieniia i zemlepolzovaniia* [Basics of land tenure and land use], Kolos, Moscow, Russia, 144 p.
8. Druhak, V.M. (2004), *Teoretychni i metodychni osnovy ekonomiky zemlekorystuvannia* [Theoretical and methodological foundations of land use economics], TsZRU, Kyiv, Ukraine, 150 p.
9. Verner, I.Ye. (2018), *Ukraina v tsyfrakh u 2017 rotsi* [Ukraine in figures in 2017]: *statystychnyi zbirnyk* [statistical collection], TOV «Vydavnytstvo «Konsultant», Kyiv, Ukraine, 240 p.
10. Smorzhaniuk, T.P. (2013), "Sustainability development in the conditions of globalization and his constituents", *Ekonomichni innovatsii*, Iss. 53, pp. 253-260.
11. Dobriak, D.S., Tykhonov, A.H. and Hrebenuk, N.V. (2004), *Teoretychni zasady staloho rozvytku zemlekorystuvannia v silskomu hospodarstvi* [Theoretical principles of sustainable development of land use in agriculture], Urozhai, Kyiv, Ukraine, 136 p.
12. *Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva po silskohospodarskykh pidpriemstvakh* [Basic economic indicators of production of goods of agricultural enterprises], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date October 17, 2018).

Лазарєва О.В. ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Мета. Надання пропозицій для впровадження системи показників, що мають застосовуватися для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій, обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є новітні наукові здобутки з проблем сталого розвитку сільських територій. Для досягнення поставленої мети використані такі методи: морфологічного аналізу (при опрацюванні наукових публікацій з питань сталого розвитку сільських територій); економіко-статистичний та порівняльний аналіз (при економічній оцінці сталого розвитку сільських територій); аналогії та узагальнення (при обґрунтуванні системи показників, що мають застосовуватися для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій, а також для обґрунтування системи заходів щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій).

Результати. Проведено економічну оцінку сталого розвитку сільських територій на основі запропонованих показників, яка свідчить що наявний еколого-економічний потенціал використовується не в повній мірі. До основних показників, що мають застосовуватися для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій та враховуватися при розробці планів розвитку сільських територій, запропоновано віднести наступні: забезпеченість сільськогосподарськими угіддями в цілому, виробництво рослинницької і тваринницької продукції сільського господарства в розрахунку на 100 гектар сільськогосподарських угідь, розорюваність сільськогосподарських угідь, питома вага інтенсивних культур у структурі посівів, рівень рентабельності, динаміка виручки та прибутку від реалізованої продукції, витрати на одиницю земельної площі, аналіз наявної матеріально-технічної бази розвитку сільських територій та пошук шляхів їх оновлення. Обґрунтовано, що застосування зазначених показників дозволить виявити причинно-наслідкові зв'язки, що виникають при використанні земельно-ресурсного потенціалу, активізувати внутрішній потенціал сільських територій до його економічного зростання.

Запропоновано основні заходи щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій, такі як: проведення детального і всебічного аналізу існуючого стану використання сільських територій, передбачення ведення сільськогосподарського виробництва на засадах сталого розвитку, прогнозування стану використання земельно-ресурсного потенціалу, припинення деградаційних процесів, впровадження інвестиційно-інноваційних процесів в рамках диверсифікації економічного розвитку сільських територій.

Наукова новизна. Обґрунтовано систему показників, що має застосовуватися для економічної оцінки сталого розвитку сільських територій, та заходи щодо підвищення ефективності розвитку сільських територій.

Практична значущість. Отримані висновки і рекомендації, теоретико-методологічні підходи за результатами дослідження можуть бути використані землевпорядними, землеоцінними організаціями, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування та іншими фізичними і юридичними особами для оцінки сталого розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільська територія, сталий розвиток, землекористування, ефективність, інтенсифікація, природно-ресурсний потенціал.

Lazarieva O.V. THE ASSESSMENT OF THE RURAL AREAS SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Purpose. The goal of the research is to work-out the recommendations concerning the implementation of the indicators system, which should be applied for the economic assessment of the rural areas sustainable development, and for the grounding of measures to improve the rural areas efficiency.

Methodology of research. The research methodological basis is the latest scientific achievements concerning the sphere of the rural areas sustainable development. The following methods were used to achieve this goal: morphological analysis (in the processing of scientific publications regarding the rural areas sustainable development); economic-statistical and comparative analysis (in cases of the economic assessment of the rural areas sustainable development); analogy and generalization methods (in cases of grounding of the indicators system, which should be

applied for the economic assessment of the rural areas sustainable development and for the improvement of the rural areas development effectiveness as well).

Findings. On the basis of the proposed indicators, the author took the economic assessment of the rural areas sustainable development that illustrated the not effective realization of the existing ecological and economic potential. The study period is 2014-2017th. On the basis of the obtained results it was concluded that the possibilities of the natural-resources potential using for sustainable development are taken into account not enough.

There were represented the indicators that should be used for the economic assessment of rural areas sustainable development and taken into account in the framing of the rural areas development plans. Such the indicators include: the general endowment of agricultural lands, the crop and livestock production per 100 hectares of agricultural lands, the ploughings of agricultural lands, the proportion of intensive crops in the crops structure, the level of profitability, the dynamics of revenue and profits from sales, costs per unit land area, analysis of the existing material and technical resources for the rural areas development and the ways to its renewal.

The application of these indicators will reveal the causation and incidence of the land-resource potential using, for intensification of the rural areas internal potential for its economic growing.

There were proposed the main ways of improving the rural areas efficiency, such as: a detailed and comprehensive analysis of the current state of rural areas use; agricultural production true to the sustainable development principles; prognoses of the state of land-resource potential using; stopping degradation processes; introducing investment and innovation processes within the framework of diversification of the rural areas economic development.

Originality. There were grounded the indicators system, which should be applied for the economic assessment of the rural areas sustainable development, and ways to improve of the rural areas development effectiveness as well.

Practical value. The obtained conclusions and recommendations, theoretical and methodological approaches based on the research results can be used by land surveying and land valuation organizations, executive authorities and local self-government bodies and other persons or companies to assess the rural areas sustainable development.

Key words: rural area, sustainable development, land-tenure, efficiency, intensification, natural-resources potential.

Лазарева Е.В. ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Цель. Предоставление предложений для внедрения системы показателей, которые должны применяться для экономической оценки устойчивого развития сельских территорий, обоснование системы мер по поводу повышения эффективности развития сельских территорий.

Методика исследования. Методологической основой исследования являются новейшие разработки по проблемам устойчивого развития сельских территорий. Для достижения поставленной цели использованы такие методы: морфологического анализа (при изучении научных публикаций по вопросам устойчивого развития сельских территорий); экономико-статистический и сравнительного анализа (при экономической оценке устойчивого развития сельских территорий); аналогии и обобщения (при обосновании системы показателей, которые должны использоваться для оценки устойчивого развития сельских территорий, а также для обоснования системы мероприятий по поводу повышения эффективности развития сельских территорий).

Результаты. Проведена экономическая оценка устойчивого развития сельских территорий на основе предложенных показателей, которая свидетельствует, что имеющийся эколого-экономический потенциал используется не полностью. К основным показателям, которые должны использоваться для экономической оценки устойчивого развития сельских территорий и учитываться при разработке планов развития сельских территорий, предложено отнести следующие: обеспеченность сельскохозяйственными угодьями в целом, производство растениеводческой и животноводческой продукции сельского хозяйства в расчете на 100 гектар сельскохозяйственных угодий, разоренность сельскохозяйственных угодий, удельный вес интенсивных культур в структуре посевов, уровень рентабельности, динамика выручки и прибыли от реализованной продукции, затраты на единицу земельной площади, анализ имеющейся материально-технической базы развития сельских территорий и изыскание путей ее улучшения. Обосновано, что использование приведенных показателей позволит выявить причинно-следственные зависимости, которые возникают при использовании земельно-ресурсного потенциала, активизировать внутренний потенциал сельских территорий к его экономическому повышению.

Предложены основные мероприятия по поводу повышения развития сельских территорий, такие как: проведение детального и всеобщего анализа существующего состояния использования земельно-ресурсного потенциала, прекращение процессов деградации, внедрение инвестиционно-инновационных процессов в рамках диверсификации экономического развития сельских территорий.

Научная новизна. Обосновано систему показателей, которые должны использоваться для экономической оценки устойчивого развития сельских территорий, и мероприятия по повышению эффективности развития сельских территорий.

Практическая значимость. Полученные выводы и рекомендации, теоретико-методологические подходы по результатам исследования могут быть использованы землеустроительными, землеоценочными организациями, органами исполнительной власти и органами местного самоуправления и другими физическими и юридическими лицами для оценки устойчивого развития сельских территорий.

Ключевые слова: сельская территория, устойчивое развитие, землепользование, эффективность, интенсификация, природно-ресурсный потенциал.